

M. G. Bartoli, Das Dalmatische (Schriften der Balkankommission, հատ. IV et V), 1906; A. Ive, Il dialetto veglioto, arch. glott. ital. հատ. IX, մէջ: Տես A. Meillet & M. Cohen, L. M., էջ 75:

8.— Թուամսերէն, արդի Թուամսիրոյ լեզուն է: Այս երկիրը նախապէս կը կոչուէր Տակիա և բնակուած էր Թրակացիներով: Ան կը պարունակէր բուն Թուամսիան, Մոյտովալագիան, Թրանսլիվանիան և Պեսարապիան: Հռովմայեցի Տրայանոս կայսրը նուաճեց այդ երկիրը և վերածեց հռովմէական գաւառի 106 թուականին: Իր տիրապետութիւնը ապահովելու համար այնտեղ, իտալիոյ զանազան մասերէն բաղձաթիւ հռովմէացի գաղթականներ բերաւ և բնակեցուց Դանուբի ձախ ափը: Անոնք հոն հաստատուելով երկիրը լատինացուցին: Թրակերէնը անհետացաւ և անոր աւերակներուն վրայ կերտուեցաւ նոր լատինական լեզու մը, որ կոչուեցաւ ուսլաներէն, որուն հնագոյն յիշատակարանը 16րդ դարէն է: Թուամսերէնը մեծապէս ազդուած է սլաւականէն, գլխաւոր այն պատճառով, որ եկեղեցական լեզուն սլաւական է: Թուամսերէնի բարբառներն են՝ վալիսերէն, մոլտաւերէն, Թրանսլիվանիոյ բարբառ և մակեդոնա-ուսլամական: Վերջինը, որ ըստ տեղացիներու կը կոչուի արոմին, կը խօսուի մինչև Ներկայիս, մասնաւորաբար Թեսալիոյ, Ալպանիոյ, Մոնասթերի և Սալոնիկի շրջանները: Տես H. Tiktin, Grundr. der rom. Phil. I, ր. մէջ: O. Densustian, Histoire de la langue roumaine, 2 հատոր, Paris, 1901-1932; A. Rosetti, Istoria limbii române, I-II, Bucurest, 1938; S. Puscariu, Etudes de linguistique roumaine, Cluj, 1937 et Studi introromâne, 3 հատոր, Bucurest, 1906-1929; Th. Capidan - Megleno, Rominii, 3 հատոր, Bucurest, 1925-1936. Նոյնն՝ Aromânii, dialectual aromân, Bucurest, 1932; E. Seidel, Linguistische Beobachtungen in der Ukraine (A. Rosettiի Bulletin linguistiqueի մէջ, 1943-II); S. Pop, Grammaire roumaine, Berne, 1948: Տես A. Meillet & M. Cohen, L. M., էջ 75-76:

ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ՎՐԴ. ԶԴՋԱՆԵԱՆ
(Շարունակելի՝ 11)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՆՔ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Կարմիր կամ կարմրակն Ս. Նշան Վանքը կը գտնուէր Զմշկածագի Ագրակ գիւղին մօտ: Կարմիր կոչուած է, որովհետեւ «կարմիր են հողն և քարինք այս բարձրաւանդակին, որոյ վրայ շինուած է Վանքը» (Սրուանձտեանց, Թ. Աղբար, Բ. Հատոր, էջ 115): Արուէն Գարսոյն, որ ժէ. դարու Բ. կեսին կ'ապրէր, սապէս նկարագրած է. «Զի Կարմիր Վանքս ի վերայ ապառաժ քարի է. հողն կարմիր է. յարեւելից կողմն Ագրակն է և Պաւղանն. յարեւմտից դիմն՝ սուրբ Էհան, Հաղարին, և Աղկաւն. հարաւային կողմն Զմշկածագ քաղաքն. հիւսիսային կողմն Ակներն և Սեղընկայ լեռան» (ն. Լալայեան, Տուցակ Զեռ. Վասպուրականի, էջ 536): Տրդատ Եպս. Պալեան ես ունի նկարագրութիւն մը այս Վանքի մասին «Լոյս» եկեղեցագրատան կան շարաթաթեթիւն մէջ (1906, էջ 569):

ՊԼՏՄԱԿԱՆ. — Կարմիր Վանքի առաջ-նորդներէն ծանօթ են շատ քրիւնր. այսպէս՝

1. — Տէր Մեխիսէթ, 1435-6. — Լ. Ս. Ուշիկեան, Հիշատակարաններ, ԺԵ. դար, Մասն Ա., էջ 448 և 466:

2. — Կիրակոս Եպիսկոպոս, 1537. այդ թուականին Վանքը ունէր 16 Միաբաններ. — Tisserant, Cod. Armeni, Romae, 1927, p. 148:

3. — Թումայ Եպիսկոպոս, 1621-3. — Հանգ. Ամս., 1924, էջ 123: Թ. Աղբար, Բ. Հատոր, էջ 329:

4. — Աւետիս Վարդապետ, 1683-4. — Tisserant, Cod. Armeni, Romae, 1927, p. 127, Լոյս, 1906, էջ 570:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Նոյնպէս սակաւ են մշակութային առեւանդներ: Դաստատան մը գոյութիւնը երաշխաւորող հաստատուն տեղեկութեանց չենք հանդիպած: Թերեւս ներուի ենթադրել նման բան մը, նկատի ունենալով որ Ալէքսիանոս արքեպիսկոպոսն «անուրը կը գործածէ 1537ին, իսկ աւելի ուշ, 1684ին ալ, կը տեսնենք օձեւ-

